

Mobil İletişim Teknolojileriyle Değişen Örgütlenme Biçimleri: Ağlarda Örgütlenen Toplumsal Hareketler

Organizational Forms Which Covaries With Mobile Communication Technologies: Social Movements Which are Organized in Networks

Arş. Gör. Berk Çaycı, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye, bcayci@ticaret.edu.tr
Arş. Gör. Ayşegül Elif Karagülle, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye, aekaragulle@ticaret.edu.tr

Öz: Son yıllarda, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, hayatın her alanını etkilediği gibi insanların bir araya gelme ve örgütlenme biçimlerini de etkilemektedir. Bu değişimlerin yaşanmasında; bütün bir beşeri faaliyet alanına nüfuz etmekte olan enformasyon teknolojileri devrimi etkili olmaktadır. 1970'li yıllarda yaşanan teknolojik bölünme ile birlikte; bugünün interneti haline gelen elektronik iletişim ağı, askeri sınırların dışına çıkarak; toplumsal değişimin yeni bir boyut kazanmasını sağlamıştır. İnternetin kısa süre içerisinde küresel bir iletişim aracı haline gelmesiyle, toplum teknoloji merkezli olarak yeni bir dönüşüm sürecine girmiştir. Geline bu noktada, iletişim teknolojileri ile aracılanmış bir iletişim biçimi ortaya çıkmaktadır. Sosyal ilişkilerden, siyasal örgütlenmelere kadar, her türlü örgütlenme faaliyeti, bugün iletişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Geleneksel dönemde kafeler, parklar, misafirlikler ve dernekler gibi gerçek ortamlarda bir araya gelen insanlar; bugün sosyal ağlarda bir araya gelmektedir. Benzer durum toplumsal iradenin ortaya koyulması sürecinde de kendini göstermektedir. Kablosuz internetin mobil iletişim teknolojileri ile ağlar oluşturduğu, görüntü ve fikirlerin virüs gibi hızla yayılmaya başladığı günümüzde; ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin güncel örneği; Ukrayna'da başlayan hükümet karşıtı eylemlerdir. Bu çalışmada, Ukrayna'da 2013'ün son günlerinde ortaya çıkan hükümet karşıtı isyanı hazırlayan koşulların neler olduğu ortaya konulduktan sonra; toplumsal dayanışma ağlarının ve mobil iletişim teknolojilerinin süreci nasıl şekillendirdiği sorusuna cevap aranacaktır. Bu amaçla; enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, özelinde de mobil iletişim araçlarının sunmuş olduğu olanakların, örgütlenme sürecine etkileri, Ukrayna'daki hükümet karşıtı toplumsal eylemler üzerinden, argümantatif bir çalışma çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Yeni Toplumsal Hareketler, Ukrayna'da Hükümet Karşıtı Gösteriler (Euromaidan) Örgütlenme Biçimleri, İletişim Teknolojileri, Sosyal Ağlar.

Abstract: In recent years, governmental protests in Ukraine improvements in information and communication technologies have been affecting concourse and organization forms of people, like affecting every field of life. Revolution of information technologies which has been penetrating into the field of entire human activities has an effect on having these transformations. With the technological segmentation in 1970's, electronic communication network that becomes today's internet, going beyond the scope of military bounds makes social upheaval acquires dimension. With becoming internet a global mass media, society went into a new transition period "technocentricly". At this point, a communication form which mediating with communication technologies shows up. Today, from social relations to political organizations, all kinds of organization activities occurs via information technologies. People who came together at cafes, parks, visits and associations in conventional period, come together at social networks today. Similar situation stands out itself in exposure of social will. Today, when wireless internet forms network with mobile information technologies, when images and ideas spread like virus; the latest example of social movements which form networks is anti-governmental protests in Ukraine. In this study, the circumstances that have caused the rebellion that cropped up in Ukraine will be revealed and the question of how social solidarity networks and mobile communication technologies have affected this process will be answered. With this aims, effects of information technologies - spesifically opportunities of mobile communication devices on organization process will be analyzed through anti-governmental protests in Ukraine.

Key Words: New Social Movements, anti-governmental protests in Ukraine, Organization forms, Communication Technologies, Social Networks.

1. GİRİŞ

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, toplumların birbirleriyle ve dünya ile olan iletişim biçimleri üzerinde köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle kablosuz internet teknolojisi ve mobil iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte her türlü formattaki (yazı, video, ses ve resim) enformasyon akışının önündeki zamansal ve mekânsal engeller ortadan kalkmıştır. Bu noktada toplumsal paylaşım ağları zaman ve mekân kavramları üzerindeki algıyı yapı bozumuna uğratarak; toplumsal hayatın yeniden yorumlanmasını sağlamaktadır. Özellikle enformasyonun bir mekândan, başka bir mekâna iletilmesindeki sürenin, yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile kısılmasıyla birlikte, zamanın mekân ile olan ilişkisi ortadan kalkmaktadır. Böylelikle mobil iletişim teknolojileri ve toplumsal paylaşım ağları aracılığıyla, insanlar diledikleri yer ve zamanda, istedikleri şekilde birbirleriyle iletişim kurabilmektedirler. Bu gelişmeler, örgütlenme süreçlerinin yapısını değiştirirken; ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin yapı taşlarını oluşturmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin tüm hayatı kapsayan determinist etkisi, bu gücü kimin kullanacağı ve kime hizmet edeceği sorusunu beraberinde getirmektedir. Özellikle başta akıllı telefonlar ve bilgisayarlar olmak üzere, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler; bilginin üretilmesinde, yayınlanacak mecranın belirlenmesinde ve hangi niteliklere sahip topluluklara aktarılacağına kadar tüm süreçleri belirlemektedir. Bu durumun bilincinde olan iktidarlar bilginin üretim sürecini ve enformasyonun iletildiği iletişim kanallarını kontrol altında tutmaktadır. Özellikle iktidarların kitle bağlarını güçlendiren konvansiyonel (gazete, televizyon, radyo, dergi) medya üzerindeki hâkimiyeti, bireyleri direniş alanı olarak sosyal ağları ve yeni iletişim teknolojilerini kullanmaya yönlendirmektedir. Böylelikle, konvansiyonel medyanın baskısından kurtulan bireyler, sosyal ağların özerk iletişim yapıları içerisinde her türlü formattaki enformasyona kolaylıkla ulaşabilmekte ve yine paylaşım yoluyla iletebilmektedir. Dijitalleşmenin de etkisiyle enformasyonun hızlı üretilmesi, yayılması ve iletilmesi; teknolojinin ucuzlaşmasına, böylelikle farklı sosyal ve ekonomik sınıflardan bireylerin, teknolojiyi kullanmasına olanak sağlamaktadır. Bu sayede, aynı enformasyonu farklı dünya görüşlerine sahip kaynaklardan alan bireyler, yaşananları farklı açılardan görme fırsatına sahip olmakta; böylelikle, yaşananları daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmektedir. Bu süreçte, sosyal ağların ve enformasyon teknolojilerinin etkileşimli yapıları benzer dünya görüşüne sahip bireyleri sanal ortamlarda bir araya getirmektedir. Böylelikle, gerçek hayattaki cemaat yapılarının bir benzeri sosyal ağlar vasıtasıyla kurulmaktadır. Bu sayede sanal cemaatler, özellikle toplumsal hareketlerin kurgulanması, örgütlenmesi ve eylem süreçlerinde aktif rol almaktadır. Bu noktada, yeni medya teknolojilerinin teknik alt yapısı sayesinde, toplumsal hareketler birbirlerine ilham kaynağı olmaktadır. Ancak yeni medya teknolojilerinin etkileşimli yapıları ve enformasyonun tek bir kaynaktan üretilmemesi bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle anonim kaynak sorunu ve bilgi dezenformasyonu nedeniyle, ağlarda örgütlenen toplumsal hareketler her zaman provokasyonlara açık yapılar olmaktadır.

Son dönemlerde, Arap Baharı, Wall Street, 15-M hareketi, Gezi Parkı, Tayland Protestoları ve son olarak Ukrayna'da hükümet karşıtı gösterilerin ortak paydası, merkezsiz ve ideolojiden uzak sadece somut bir soruna odaklanmalarıdır. Bu noktada, rahat iletişim imkânları sayesinde benzer teknik ve taktikler ile örgütlenen toplumsal hareketler var olan soruna karşı toplumsal iradenin ortaya koyulmasında, günümüzde etkin bir eylem biçimi olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, özelinde de mobil iletişim araçlarının sunmuş olduğu olanakların, örgütlenme süreçlerine etkileri ele alınacaktır. Ayrıca çalışma, Ukrayna'daki hükümet karşıtı eylemler üzerinden, var olan veriler ve kaynaklar ışığında desteklenerek; argümantatif bir çalışma çerçevesinde incelenecektir.

2. Örgütlenme Sürecinde Zaman ve Mekân Ötesi

İnternet ve iletişim teknolojileriyle başlayan enformasyonun küresel ölçekte sınırsız dolaşımı, küreselleşme sürecini doğrudan etkilemektedir. Farklı uzmanlık alanlarından sosyologların küreselleşme kavramıyla ilgili farklı tanımları bulunmaktadır. Giddens'a (2000,67) göre; küreselleşme, artan karşılıklı ilişkileri ve bu ilişkilerin sadece ekonomik değil; toplumsal, kültürel ve politik alanlarda da etkili olduğunu ifade etmektedir. Küreselleşme, StuartHall'a (Hall ve Vd. 1992,277) göre; küresel ölçekte işleyen ve sınırları aşarak, toplumları ve kurumları yeni mekân-zaman bileşimlerinde bütünleştirerek, dünyayı birbirine daha bağlı duruma getiren süreçler şeklinde tanımlanmaktadır. Teknoloji merkezli tanıma baktığımızda, Harvey'e (1997, s.75) göre; dünyanın küçülerek yoğunlaşması, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin, haberleşme ve ulaşımı daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz hale getirmesinin ve böylelikle karşılıklı bağımlılığın artmasının sonucu olarak tanımlanmaktadır.

Teknolojik gelişmeler ile birlikte, mekânı aşma süresindeki kısalma ve dünyanın küresel bir köye dönüşmesi, zaman ve mekân sıkışmasının göstergesidir. Böylelikle iletişimin küresel bir boyut kazanması ile zamana ve mekâna yüklediğimiz anlam ve algımız değişmektedir. İletişimin küreselliğini Harvey (1999, 270) "zaman ve mekân sıkışması" olarak ifade etmektedir. Bu noktada, mekânın zaman tarafından yok edilmesi, sadece iletişimin küreselleşmesi ile açıklanamamaktadır. Aynı zamanda, kapitalizmin kendini var edebilmesi için her türlü mekânsal engeli iletişim ve taşıma teknolojileri ile aşmasıdır. Özellikle iletişim sürecinde, anlık her türlü veri aktarımının gerçekleşmesi zaman ve mekân algımızın değişmesine neden olmaktadır. Zamana yüklenen anlamın içinin boşalması ve böylece "boş" bir boyut haline gelmesiyle zamanın mekân ile olan ilişkisi ortadan kalkmaktadır. Böylelikle Zaman ve mekân birbirlerinden ve yerel olandan kurtulduktan sonra her yerde, her an istenildiği şekilde kurulabilmekte ve bölümlenebilmektedir(Kalaycıoğlu ve Vd. 2009, 899). İletişim sürecinde, zamanın daralmasıyla mekânın yok edilmesi; toplumları birbirlerine daha bağımlı hale getirmiştir. Bu durum, internet ve yeni iletişim teknolojileriyle birlikte, yeni toplumsal formlarını diğer bir ifadeyle yeni örgütlenme biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.

Castells, (2005, 39) tarihsel süreç içerisinde, toplumların stratejik anlamda önemli olan bazı teknolojileri kullanma becerilerinin, kaderlerini büyük ölçüde belirleyeceğini ifade etmektedir. Bu noktada kablosuz internet teknolojisi ve mobil iletişim araçları; toplumlar için stratejik öneme sahip araçlardır. İnternet aracılığı ile bilgisayarlı iletişim ağlarının kurulması, yayılması; yeni iletişim araçlarının işlevini, ağın mimarisini ve ağa bağlı olan herkesin iletişim biçimlerinde köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır(Castells, 2008, 473). Yaşanan değişimlerin en önemlisi; kablosuz internet teknolojisi ve mobil iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte, artık insanların istedikleri yerden, anında birbirleriyle ve dünya ile iletişim kurabilmesidir. Böylelikle insanlar, dijital ortamlarda kurdukları ağlar aracılığı ile görüntüsünü, düşüncelerini, sesini kısacası sahip olduğu her türlü bilgiyi farklı formatlarda anında

aktarabilmektedir/erişebilmektedir. Castells'e (2008, 623) göre; ağlar arasındaki iletişimin, ışık hızında işleyen enformasyon teknolojilerine dayalı yapısı, toplumdaki birtakım süreçleri dönüştürmektedir. Bu sayede insanlar kolay, ucuz ve hızlı bir şekilde bir araya gelmektedir. Birbirlerinden kısa sürede haberdar olan insanlar, böylelikle hem sosyal ağlarda, hem de gerçek ortamlarda bir araya gelerek; ortak bir sorun karşısında birlikte hareket edebilmektedir.

Zamanın iletişim sürecinde önemini yitirmesi ve iletişimin mekâna bağlı kalmadan her ortamdan gerçekleşebilmesi, bireyin etkileşimde bulunduğu kitlenin çeşitliliğini arttırmaktadır. Katılımın küresel boyuta ulaşmasıyla, örgütlenmenin temelini oluşturan sorunlar da değişmektedir. Habermas'a göre; eski sınıf temelli hareketler, yerini toplumsal temelli küresel hareketlere bırakmaktadır. Yeni dönem içerisinde, ağlar aracılığıyla örgütlenen bireyler yaşam kalitesi, çevre hareketleri, insan hakları, internet özgürlüğü, kadına şiddet, demokratik katılım gibi konular çerçevesinde bir araya gelmektedir (Habermas, 2001, 849). Bu noktadan hareketle, mobil iletişim teknolojileri ve sosyal ağlar, yerel olanı küreselleştirmektedir.

Belirli bir nokta da ya da ağlarda toplanan insanlar seslerini, isyanlarını, umutlarını, isteklerini, mobil iletişim teknolojileri aracılığı ile sosyal ağlarda duyurmaktadır. Bu sayede örgütün yapısı genişlemektedir. Örgütlerin zamana ve mekâna bağlı kalmaksızın, özgür bir iletişim aracı vasıtasıyla etkileşim içinde olması, yeni örgütlenme biçimlerine ilham kaynağı olmaktadır. Bu noktadan sürece baktığımızda, Arap baharının ortaya çıkışı, İspanya'da 15-M hareketinin ortaya çıkmasında başat öneme sahiptir. Bu süreçte, Tahrir Meydanı'nın işgal edilmesi ilham verici bir toplumsal hareket örneği olmaktadır. Mart ayında Portekiz'de, internette "Güvencesiz Gençlik" sloganıyla başlayan tepkilerin yansımaları, Lizbon'da kendini göstermiştir. Böylelikle Lizbon'da 250.000 kişinin katılımıyla, eylemler düzenlenmiştir (Foncsa, 2013, 15). Bu eylemler sonucunda, İspanyalı gençler Madrid'de "Jóvenes Sin Futuro" (Geleceği Olmayan Gençlik) adlı bir gençlik hareketini başlatmışlardır (Demir, 2011).

İletişim sürecinde zamanın daralması, sadece iletişimin anlık gerçekleşmesi anlamına gelmemektedir. İçeriğin ağlar aracılığı ile küresel ölçekte dolaşması ve ağın teknolojik yapısı, içeriğin depolanabilmesini sağlamaktadır. Bu sayede içerik zamana bağlı kalmaksızın erişilebilir konuma gelmektedir. Böylelikle örgütlenme süreci içerisinde gönderilen içerikler (video, resim, yazı ve ses dosyaları) paylaşım yoluyla çoğalarak, herkes tarafından ulaşılabilir olmaktadır. Bu içerikler örgütlenme süreçlerinin yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, içeriğin zaman ve mekânı aşarak ulaştırılabilmesi, toplumsal hareketlerin örgütlenmesi açısından önemlidir. Bu noktada, Mısır Devrimi'nde halkın bir araya gelerek hem meydanlarda hem de sosyal paylaşım ağlarında gerçekleştirdiği eylemler, benzer şekilde gerçekleşmiştir.

18 Ocak'ta Mahfuz isimli genç bir kız, Facebook hesabı aracılığıyla bir video paylaşmıştır. Peçesini açtıktan sonra kendini ismiyle tanıtır şu sözleri söylemiştir.

Dört Mısırlı kendini yaktı... İnsanlar biraz utanın! Ben, kız başıma Tahrir Meydanı'na gideceğim, tek başıma duracağımı, bayrağı taşıyacağımı söylüyorum... Bu videoyu size basit bir mesaj vermek için yaptım... 25 Ocak'ta biz Tahrir Meydanı'na gidiyoruz... Sokaklara çıkın, cep telefonuyla mesaj gönderin, internete mesajlar yazın, insanlara haber verin. (Castells, 2013, 62).

Resim 1 : Esmâ Mahfuz'un Tahrir Meydanı'na Toplanma Çağrısı

Sonrasında video Youtube'a yüklenmiş ve süratle kitlelere yayılmıştır. Böylelikle videonun yayınlandığı günden bir hafta sonrasında, yüzbinlerce kişi Tahrir Meydanı'nda toplanmıştır. Eylemler süresince Tahrir Meydanı'nda askerler halka uyguladığı şiddet görüntülerinin akıllı telefonlar ve tabletler aracılığı ile paylaşılması, hareketin büyümesi noktasında etkili olmuştur (Telli, 2012, 87-88). Meydanda bulunanların sosyal ağlar üzerinden yaşananları anında aktarması; küresel ölçekte hareketin destek görmesini sağlamıştır.

Kablosuz internet teknolojisi, mobil iletişim araçları ve sosyal ağlar yeni demokratik kamusal alanlar oluşturmaktan çok; var olan kamusal alanları desteklemek ve geliştirmek için kullanılmaktadır (Bennett, 2008, 125). Unutmamak gerekir ki, mobil iletişim teknolojileri aracılığıyla sosyal ağlar da örgütlenen topluluklar ve gerçekleştirdikleri eylemler, fiziksel yansımalarının yerini almamaktadır. Aksine bu teknolojiler, toplumsal hareketlerin daha örgütlü bir yapıda harekete geçmesinin ve sesini küresel ölçekte duyurabilmesinin garantörüdür.

2.1. Küresel Dayanışma Ağları

Demokratik toplumlarda, halkın yaşadığı sorunları duyurmak; sorunların ortadan kaldırılması için çözüm önerileri üretmek; bu önerileri ve sorunların varlığından iktidarı haberdar edebilmenin bir yolu da, toplumsal hareketler aracılığıyla halkın tepkisini göstermesidir. Toplumsal hareketler, siyasi ve toplumsal sorunlara karşı kitlesel katılımı teşvik etmektedir. Demokratik toplumlarda, toplumsal hareketler bireylerin endişelerini ifade edebilmesi ve toplumsal değişimi sağlamanın gerekli bir aracı olarak tanımlanmaktadır (Phipps ve Szagala, 2007, 39). Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte, zaman ve mekânın ortadan kaldırılması, sosyal ağların yaygınlaşması, toplumsal hareketlere yeni bir hareket alanı sağlamaktadır. Bu alan içerisinde küresel sorunlardan haberdar olan bireyler, örgütlenerek sorunun çözümü için kısa sürede sosyal medyada harekete geçmektedir.

Sosyal medya aracılığı ile gerçekleşen iletişim, kitlesel iletişimdir. Castells'e (2013, 21) göre; sosyal ağlar, birçok kişiden, birçok kişiye iletilen, çok sayıda kişiye ulaşma ve dijital haldeki bilgiyi dünyaya aktaran sonsuz sayıda ağlara bağlanma ihtimali olan mesajları işleyen iletişim araçlarıdır. Sosyal ağlarda, içeriğin üretilmesine ve paylaşılmasına, gönderici özerk olarak karar vermektedir. İçeriğin iletilmesi sürecinde ise; alıcının belirlenmesine, bir noktaya kadar kullanıcı kendi karar verebilmektedir. Paylaşılan içeriklerin iletişim ağlarından alınması özseçime dayanmaktadır. Bu noktada, ağlar arasında iletilen/paylaşılan içeriklerin hükümetler ve şirketler tarafından kontrol edilmesi zordur. Gücü elinde bulunduranların bu zafından dolayı, sosyal ağlar, ortak sorunlar karşısında problemin kaynağına karşı bireylerin örgütlenerek; toplumsal tepkinin gösterildiği sanal ortamlar olma özelliğine sahiptir.

Sosyal ağların en ayırt edici özelliği, süratle her türlü formattaki içeriği ağlar aracılığı ile kolay bir şekilde zamana ve mekâna bağlı kalmadan iletebilmesidir. Sosyal ağların küresel olması ve içeriğin yayılma hızı haberleşme, örgütlenme ve harekete geçme süreçlerini hızlandırmaktadır. Böylelikle kısa süre içerisinde yerel sorunlar küreselleşmektedir.

Benzer hayat görüşlerine ve sorunlara sahip bireylerin süratle ağlar aracılığı ile örgütlenmesiyle, küresel dayanışma ağları kurulmaktadır. Küresel dayanışma ağları aracılığıyla, toplumsal hareketlerin süresi, etkisi, bilinirliği ve etki alanları arttırılabilmektedir. Sorunun varlığından, nedenlerinden haberdar olmayan insanlar bilgilendirilebilirken; aynı zamanda Youtube, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinden paylaşılan içerikler aracılığı ile kararsızlar, hareketin içerisine çekilmektedir. Sosyal ağlar aracılığıyla planlanan toplumsal hareketler, dünyanın farklı bölgelerinde kitlelerin eşzamanlı meydanlara inmesini ve kolektif hareketlerin küresel ölçekte oluşmasını sağlamaktadır.

Sosyal ağlar desteğiyle gerçekleşen ilk halk ayaklanması örneklerinden dikkat çekici olanı; İran'da gerçekleşen başkanlık seçimleri sürecinde ortaya çıkmıştır. 25 Mayıs 2009 tarihinde, İran Hükümeti ani bir kararla ülke genelinde Facebook ve Twitter'a erişimi bloke etmiştir. İran Hükümeti'nin sosyal ağları refleks bir kararla yasaklamasındaki sebep tam olarak bilinmemektedir. Dönemin hükümeti tarafından resmi bir açıklama yapılmadığı için, kesin bir yargıya varılamamakla birlikte; yaklaşan başkanlık seçimlerine bir aydan daha az bir süre kaldığı için Mahmoud Ahmadinejad'ın kararıyla kapatıldığı yönünde genel bir kanı bulunmaktadır. Başkanlık seçimleri sürecinde, başkan adayı Mir Hossein Mousavi'nin sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak; seçim propagandasını gerçekleştirmiştir. Özellikle Facebook üzerinden kadınların ve gençlerin desteğini alan Mousavi, Facebook'a erişimin engellenmesiyle, propaganda stratejisini değiştirmek zorunda kalmıştır. Sonrasında Mousavi'ye destek veren sitelerin kapatılmasıyla devam eden süreç, seçimin kaderini değiştirmiştir. Seçim sonucunda, Ahmadinejad tekrardan başkan seçilmiştir. Seçiminin hileli olduğunu iddia eden Mousavi taraftarları, sokaklara dökülerek; seçim sonuçlarını protesto etmişlerdir (Bailly, 2012, 8-9). Rejimin Mousavi yanlılarını susturmak için gösterdiği çabaya rağmen, protestocular birbirlerini tehlikelere karşı uyararak ve bilgi paylaşmak amacıyla yoğun olarak sosyal medya sitelerini, özellikle de Twitter'ı kullanmışlardır. Protestocuların birbirleriyle iletişim kurmak için sosyal medyayı tercih etmeleri nedeniyle, gösteriler kısa sürede içerisinde "*Twitter Devrimi*" olarak nitelendirilmiştir

Resim 2: Mousavi Taraftarlarının Seçim Sonuçlarının Protestoları

Seçimlerden önce hükümet tarafından sosyal ağların engellenmesiyle birlikte, İranlı aktivist ve yazılım mühendisi Ebrahim Mentari bir bilgisayar programı geliştirerek; gayri resmi kamuoyu yoklaması yapmıştır. Böylelikle, cep telefonu şebekeleri üzerinden yaklaşık 25 milyon İranlı seçmene ulaşarak; gelecek seçimler ile ilgili bilimsel olmayan bir anket düzenlemiştir. Mentari, anket sonucunda 9 milyon seçmenin geri bildirimde bulunduğunu belirtmiştir. Mentari yaptığı kamuoyu yoklamasıyla, Mousavi'nin seçimleri önde götürdüğünü belirtmiştir. Ancak; seçim sonuçları beklenenin tersi çıkmıştır. Yaşanan bu olaylar, seçimlere hile karıştığı yönündeki iddiaları güçlendirmiştir. Protestoların artması üzerine sosyal ağlara erişim engeli olmasına rağmen, farklı IP adresleri üzerinden Facebook ve Twitter'a bağlanan Mousavi destekçileri İran'da yaşananları dünya ile paylaşmışlardır (Bailly, 2012, 9-9). Özellikle Youtube'a eklenen videolar aracılığıyla küresel bir boyut halini alan gösteriler "Where is My Vote" (Oyum Nerde) isimli eylemler serisinin başlamasını sağlamıştır. Almanya'dan, Japonya'ya kadar farklı ülkelerde "Where is My Vote" isimli pankartlar ile toplanan insanlar, İran'da gerçekleşen seçimleri protesto etmişlerdir.

Resim 3: Paris de Seçim Sonuçlarının Protestosu

Ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin örgütlenme süreçleri kadar, eylem sürecinde ortaya çıkan tepkilerde birbirlerine ilham kaynağı olmaktadır. Alman piyanist Davide Maritello'nun Gezi Parkı'nda verdiği konser (Michaels, 2013), Ukrayna'da Aralık ayında başlayan, hükümet karşıtı eylemlere, ilham kaynağı olmuştur. Kiev'de protestoların düzenlendiği Özgürlük Meydanı'nda (Euromaidan) Markiyan Matsekh, verdiği piyano konseriyle protestoculara destek vermiştir (Mihai, 2013). Gezi Parkı protestoları süresince pasif bir direnişin sembolü haline gelen “Duran Adam” ve “Yatan Adam” eylemleri, Ukrayna'daki protestolara ilham kaynağı olmaktadır. Ukrayna başsavcılığı önünde gerçekleştirilen eylemde protestocular; “Yatan Adam” eylemleri düzenleyerek hükümet politikalarını protesto etmişlerdir (Erdoğan, 2013).

Yeni dönemde, sosyal ağlarda, eylemlere katılanların/destek verenlerin ne söylediği kadar, nasıl söylediği de önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte, yaratıcı eylemler birbirlerine ilham kaynağı olmanın bir adım ötesine giderek; dünyanın ilgi ve sempatisini kazanmayı da başarmaktadır. Gezi Parkı eylemleri süresince atılan esprili sloganlar, festivalvari yaklaşımlar ve görsel performanslar, toplumsal eylemlerin karakteristiğini değiştirmektedir. Böylelikle entelektüel birikimi yüksek eylemlere dönüşen toplumsal hareketler; yeni bir algının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Alman piyanist Davide Maritello'nun Gezi Parkı'nda verdiği konserin ardından “Duran Adam” eylemi, gençlerin polisler çiçek verdiği görüntülerin yayınlanması, protestocuların meydanlarda sabahlaması, meydanları bayraklar ile bir festival havasına dönüştürmesi, konserlerin düzenlenmesi ve bunların sosyal ağlardan paylaşılması toplumsal eylemlerin şiddetsiz direnişler olduğu algısının yayılmasına neden olmaktadır.

Sonuç itibarıyla, toplumsal hareketler geçmişten, günümüze toplumun kurumlarını dönüştüren, yeni değer ve hedeflerin üreticisi olmuşlardır. Bir sorun karşısında öncelikle toplumsal hareketler, iktidara sahip olanların denetiminden uzak, özerk bir iletişim biçimiyle kendilerini meşru bir zeminde kurarak; sorunun karşısında durmaktadır. Bu noktada, kitlesel medya büyük ölçüde hükümetler tarafından kontrol edildiğinden; ağ toplumunda iletişimsel özerklik, başta internet ağları olmak üzere mobil iletişim araçları aracılığıyla, sosyal ağlarda inşa edilmektedir (Castells, 2013, 23-24). Küresel dayanışma ağları, örgütlenme sürecinden eylemlerin gerçekleşmesine kadar geçen süreçte, koordinasyonun kontrolsüz bir biçimde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Böylelikle bu ağlar, dijital uzam ile kent uzamı arasında oluşturulan ağlara dayalı küresel ve özerk iletişim alanları haline gelmiştir.

2.2. *İnternet Çağında Dijital Aktivizm: Örgütlenme, İsyan ve Umut Pratiği*

Geleneksel iletişim sürecinin ve anlayışın hegemonyası içerisinde insanların kendilerini ifade edebildikleri, değişim taleplerini, isyan ve umutlarını çevrelerine, hükümetlere ve dünyaya duyurabildikleri yerler; sokaklar ve meydanlar ile sınırlıdır. Bu süreçte, internet ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, süratle yayılması, internet ve demokrasi arasındaki ilişkinin artmasını sağlamaktadır. Bu noktada, özellikle yeni medyanın etkileşim (interactivity) özelliği, demokratikleşmenin bir aracı haline gelmektedir. Van Dijk, yeni medyanın etkileşim özelliğinin dört boyuttan bahsetmektedir. Bunlar; mekânsal, zamansal, davranışsal ve zihinsel boyutlarıdır (Dijk, 2004, 147-148). Böylelikle toplumların, devletlerin demokratikleşme süreçlerinin geliştiğini savunmaktadır.

Herhangi bir sorun karşısında insanlar sosyal ağlar ve yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile zamana ve mekâna bağlı kalmadan örgütlenebilmektedir. Bu sayede, hem siber uzam da, hem de kent uzamında insanlar ortak bilinç ile sorunlara karşı tepkilerini gösterebilmekte, sesini duyurabilmekte ve yaşanan sorunlarla ilgili çözüm umutlarını canlı tutmaktadır. Bu noktada Kellner, (1998, 730) bireylerin gelişen iletişim teknolojileri aracılığıyla, internet ortamlarında birer politik aktör olacağı fikrini ileri sürmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda, bireyler sosyal ağlarda “pasif” ve “aktif” politik aktörler olarak yer almaktadır. Böylelikle aktif politik aktörler, sosyal ağlarda örgütlendikten sonra; ortak sorunlara karşı hem sokaklarda/meydanlarda hem de sosyal ağlarda tepkilerini gösterirken; pasif politik aktörler ise; sadece ekranlar karşısında tepkilerini göstererek pasif şekildedürce dâhil olmaktadır.

Sadece içini rahatlatmak adına, yaşanan sorunlar karşısında tepkisini sosyal ağlarda gösteren pasif politik aktörler için; “Slactivism” ve Clicktivism gibi terimler türetilmiştir. Slactivist terimi, slacker (tembel) ve activist (eylemci) kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkan bir terimdir. Slackerlar, değişim adına minimum çaba harcayarak değişimden yana olan kişilerdir. Bu kişiler, sosyal ağ hesaplarındaki resimlerini değiştirerek, problem ile doğrudan ilişkili her türlü içeriği (resim, video, ses ve metinler) paylaşarak; yorumlar yazarak; önemli kabul ettikleri sorunların değişimini amaçlayan bireylerdir. Karagöz'e (2013, 141) göre; slactivism, dijital ortamlarda içerikler paylaşarak, yorumlar yazarak huzur bulma eylemidir.

2010 yılının Ekim ayında, Malcolm Gladwell, “The New Yorker” da yayınlanan makalesinde, dijital aktivizm ile sosyal medyanın yeni bir eylem pratiği meydana getirdiğini eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır (Gladwell, 2010).

Böylelikle Gladwell, sosyal ağlarda gerçekleştirilen eylemlerin, var olan sorunların düzelmesinde bir etkisinin olmadığını savunmuştur. Toplumların bir şeyleri değiştirmek istiyorlarsa, meydanlara inerek; sivil itaatsizlik eylemleri gerçekleştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Kuşkusuz toplumsal hareketler, var olan sorunlara karşı toplumsal iradenin meydanlarda vücut bulmuş halidir. Bu noktada, sosyal ağlar ve yeni iletişim teknolojileri, toplumsal hareketleri ya da herhangi bir toplumsal davranışı belirlememektedir. Ancak; internet, akıllı telefonlar ve sosyal ağlar basit aygıtlar da değildir. Yaşanan sorunları küresel ölçekte duyurulmasından; insanların örgütlenmesine kadar tüm süreçleri organize eden stratejik iletişim ağlarıdır. Bu noktada, slactivism hareketi etkisiz bir eylem tarzı olarak görüle bile; var olan sorunların küresel ölçekte yayılmasından; toplumsal hareketlerin örgütlenmesi sürecine kadar, aktif olarak sürece dâhilolan bir eylem pratiğidir. Bu eylem pratiği toplumlar için başat iletişim araçları olan sosyal medya ve mobil iletişim teknolojilerini aktif bir şekilde kullanması sayesinde örgütlerin ve eylemlerin küresel bir boyut kazanmasını, ortak bir bilincin oluşmasını sağlamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki otoriter yönetimler ile basın özgürlüğü arasındaki bağlantının niteliği, sosyal ağlar sayesinde net bir şekilde anlaşılmaktadır (Telli, 2012, 84). Özellikle otoriter yönetimlerde, sosyal ağların yönetim için tehdit olarak algılanması; sosyal ağların ve ağın içerisinde dolaşım halinde olan enformasyonun önemini ortaya koymaktadır. Böylelikle yönetimler tarafından sosyal ağlardaki enformasyon akışının denetim altında tutulma isteği, internet sansürleri, gözetim pratikleri sosyal ağların toplumsal hareketler ve iktidarlar karşısındaki önemini ortaya koymaktadır. Çin, Kuzey Kore ve İran hükümetleri tarafından başta Facebook olmak üzere; çok sayıda sosyal paylaşım sitesine erişimin yasaklı olması, sosyal ağların otoriter rejimler üzerindeki tehditkâr gücünü ortaya koymaktadır.

Sonuç itibariyle; sosyal ağlar, gün geçtikçe demokrasiden uzaklaşan yönetimleri hizaya getirecek kadar güçlenmektedir. Bu noktada, Ukrayna'da gerçekleştirilen ağ temelli hükümet karşıtı eylemleri incelemek yerinde olacaktır.

3. Ukrayna'da Hükümet Karşıtı Gösterilen Gelişim Süreci

Herhangi bir gelişmenin doğru analiz edilerek, doğru sonuçlara ulaşılabilmesi; yaşanan gelişmelerin her açıdan arka planının doğru okunmasıyla mümkündür (Turner, 2002, 65).

Ukrayna'da, Kasım ayının son günlerinde yaşanan hükümet krizi ve sonrasında muhalefetin desteğiyle başkent Kiev ve çevresinde gerçekleştirilen eylemler serisi, 10 yıl öncesindeki "Turuncu Devrim" dönemini akıllara getirmektedir. Başkent Kiev, Turuncu Devrim ve sonrasında yaşanan krizlerde, hükümet karşıtı gösterilere ev sahipliği yapması nedeniyle, sembolik bir öneme sahiptir. Yaşanan son olaylar sonrasında, sosyal medyanın, Ukrayna Halkı için en az Kiev ve Özgürlük Meydanı kadar önemli olduğu/olacağı gerçeğini göstermektedir.

Kasım ayının sonuna doğru yaşanan sorun, Ukrayna Hükümeti'nin, Rusya ile kurmak istediği yakın ilişkiler ve halkın Batı yanlısı demokrasi taleplerinin birbirleriyle çakışması sonucu ortaya çıkan bir hükümet krizi olarak görülmektedir. Hükümet karşıtı eylemler, Litvanya'da gerçekleştirilecek olan Ortaklık Zirvesi'nde, Ukrayna Hükümeti'nin, Avrupa Birliği ile Ortaklık ve Ticaret anlaşmasını imzalamayacağını açıklamasına tepki olarak görüle de; sonrasında protestocuların hareket tarzı, sorunun daha derin olduğu izlenimini vermektedir. Özellikle bu süreçte, muhalefetin eylemlerde aktif bir şekilde yer alması; gösterileri organize etmesi; hükümeti istifaya çağırması; eylemciler tarafından parlamento ve hükümet binalarının işgal edilmesi yaşanan sorunların önemini ortaya koymaktadır. Bu sürecin daha iyi okunabilmesi için; muhalefetin meclis yerine meydanları neden seçtiğinin ve ortaklık anlaşmasının başta Ukrayna açısından ne anlam ifade ettiğinin analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu noktada, Ukrayna ile Avrupa Birliği arasında imzalanmayan ve sorunun kaynağı olarak görülen "Ortaklık ve Ticaret Anlaşması"nın ne olduğunu incelemek, sürecin daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Polonya ve İsveç tarafından Avrupa Birliğine önerilen Doğu Ortaklığı (EasternPartnership), Kafkasya Bölgesi'ndeki ülkelere (Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova, Ermenistan, Azerbaycan ve Ukrayna) yönelik geliştirilen ve tam üyelik şartlarını taşımayan; ancak trans-kafkasya ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen bir ortaklık uygulamasıdır (Özcan, Elmaz, Kutlay ve Mutuş, 2010, 296). Doğu Ortaklığıyla birlikte, Doğu Avrupa'dan Kafkasya'ya uzanan coğrafyada yer alan ülkeler ile bir dizi anlaşma imzalanmaktadır. Böylelikle serbest dış ticareten, aşamalı vize serbestliğine, bilim ve kültür alanında işbirliklerine kadar, farklı faaliyet alanlarında ortaklıklar sağlanarak (Özdal, 2013, 4); bölgenin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin ve bağımlılıklarının artması sağlanmaktadır. Mevzu bahis süreç içerisinde Ukrayna halkı için aşamalı vize serbestliği hayati bir öneme sahipken; hükümet açısından sürece baktığımızda, serbest ticaret anlaşması Avrupa ile ticaretin gelişmesi ve böylelikle ülke ekonomisinin canlanması anlamına gelmektedir. Bu noktada, Ukrayna'nın karşısında diğer bir seçenekte, Rusya'nın öncülüğünde Belarus ve Kazakistan katılımıyla gerçekleştirilen Gümrük Birliği Anlaşmasıdır.

Ukrayna Hükümeti'nin yaşanan bu süreçte Rusya yanlısı bir tutum sergilemesi, AB ile anlaşmayı imzalamayacağını duyurması, başta muhalefet olmak üzere, halkın tepkisini çekerken; yeni bir krizin başlamasına da neden olmuştur. Bu dönemde, medyanın desteğini arkasına almayı başaran muhalefet, Azarov Hükümeti'ni devirebilmek için tüm siyasi hamlelerini kullanırken; aynı zamanda sosyal medya aracılığıyla halkı meydanlarda örgütleyerek hükümet karşıtı gösteriler düzenlemektedir. Muhalefet ve hükümet arasındaki gerilimin bu noktalara gelmesinde, Ukrayna Parlamentosu'nun görevi kötüye kullanmaktan tutuklu eski başbakan Timoşenko'nun ülke dışında tedavi görmesini ön gören yasa teklifini reddetmesi etkili olmuştur. Böylelikle Avrupa Birliği'nin Ortaklık ve Ticaret

Anlaşması'nın imzalanması için eski başbakanın serbest bırakılması ve yurt dışına çıkış izni şartı da dolaylı olarak reddedilmiştir(Cantone, 2013). Yaşanan bu süreçte,450 sandalyeli parlamentoda, 170 sandalyesi bulunan muhalefeti Azarov Hükümeti'ni devirebilmesi için;226 oy sağlaması gerekmektedir (Gumuchian ve Black, 2013). Muhalefetin gerekli sandalye sayısına bir türlü ulaşamaması; Avrupa Birliği ile ortaklık anlaşmasının imzalanmaması ve eski başbakan için çıkarılan tasarının hükümet tarafından reddedilmesi muhalefetin meclis yerine sosyal medyayı ve meydanları tercih etmesinin ardındaki nedeni oluşturmaktadır.

Yaşanan sürecin perde arkasındaki nedenler ne olursa olsun, hükümet karşıtı eylemlerin örgütlenmesi, sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleşirken, meydanlara dökülen yüzbinlerce kişi, mobil iletişim araçları ile yaşananları an ve an dünya ile paylaşmış, birbirleriyle haberleşerek yeni eylemleri organize etmişlerdir.

3.1. Ukrayna'da Ağlarda Örgütlenen Hükümet Karşıtı İsyenlar ve Meydanlardaki Yansımaları

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve sosyal medyanın bir iletişim platformu olarak bireylerin her türlü enformasyon ihtiyacına cevap veren yapısı, toplumsal hayatın her alanını etkilediği gibi, bireylerin bir araya gelme ve örgütlenme biçimleri üzerinde köklü değişimlere neden olmaktadır. Özellikle internet ağları aracılığıyla, iletişimin yaygınlaşmasıyla birlikte daha önce farklı bilgisayarları birbirlerine bağlayan ağlar; günümüzde mobil iletişim araçlarının ve sosyal ağların yaygınlaşmasıyla aynı düşünce ve inanca sahip insanları sanal ortamlarda bir araya getirmektedir(Wellman ve diğerleri, 1996, 213). Böylelikle internetin herkesi birbirine yakınlaştıracığı, farklı düşüncelerden bireyleri bir araya getireceği savı gün geçtikçe geçerliliğini kaybetmektedir. Beklenenin aksine benzer dünya görüşlerine sahip insanların bir araya gelerek, gerçek hayattaki cemaat bilincinin bir benzerini sanal ortamlarda oluşturmaktadır. Sanal alanlarda ortaya çıkan topluluklar, Rheingold'un tanımı ile sanal cemaatler (virtual community) olarak adlandırılmaktadır. Rheingold'a (1998) göre; sanal cemaatler, herhangi bir nedenden dolayı yüz yüze görüşme imkânı bulamayan; düşünce ve fikirlerini dijital ağlar aracılığıyla paylaşan toplulukları ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak; günümüzde, yüz yüze görüşme bir tercih nedeni olmadığından dolayı, sosyal ağlar ve enformasyon teknolojileri ile aracılanmış bir iletişim söz konusu olmaktadır. Çağımızın bu yeni iletişim şekli, sosyal hayatı dönüştürdüğü gibi örgütlenme biçimleri üzerinde de köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Son dönemde Arap Baharı, Wall Street, 15-M hareketi, Gezi Parkı, Tayland Protestoları ve son olarak Ukrayna'da hükümet karşıtı gösterilerin örgütlenme ve eylem süreçleri, sosyal ağlar ve enformasyon teknolojileri ile aracılanmış bir iletişimin sonucudur. Bu noktada, eylemler; var olan bir soruna/probleme karşı halkın tepkisinin bir göstergesi; eylemlerin örgütlenme biçimleri ve eylem tarzları yeni medya teknolojileriyle yeniden şekillenmektedir. Bu noktada Chomsky, yeni medya teknolojilerini devlet kontrolünün dışında, yurttaş kontrolündeki medya olarak nitelendirmektedir(Atton, 2002, 10-15). Dargon (2004, 41-63) ise; örgütlenme sürecinde yeni medya teknolojilerin politik partilerle birebir ilişkisi olmayan, ancak toplumsal hareketlerin eti ve kemiğini oluşturduğunu belirtmektedir. Bu noktada, Ukrayna'da yaşanan hükümet karşıtı gösteriler, ağ toplumunda değişen örgütlenme, isyan ve umut pratiklerinin güncel örneği olarak çalışmada ele alınmaktadır.

21 Kasım 2013 günü, Devlet Başkanı Yanukoviç uzun süredir müzakere halinde olduğu Avrupa Birliği ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamayı askıya aldığı, kamuoyuna açıklaması üzerine ülke, 2004 yılında yaşanan Turuncu Devrim'den sonra yeni bir krizin içine doğru sürüklenmiştir. Anlaşmanın askıya alındığı 21 Kasım günü, ülkenin tanınan gazetecilerinden Mustafa Nayyem'in Facebook üzerinden arkadaşlarını ve takipçilerini başkent Kiev'deki özgürlük meydanında(Independencesquare) toplanmaya çağırması ile başlayan süreç; Gezi Parkı eylemlerinden sonra sosyal ağlarda örgütlenen yeni bir toplumsal hareketin başlamasına neden olmuştur (Chornokondratenko ve Orlova, 2013).

Mustafa Nayyem, Facebook aracılığıyla yaptığı çağırının ardından,yaklaşık 1500 eylemci Özgürlük Anıtı önünde toplanarak; hükümetin geri adım atması yönünde çağrıda bulunmuşlardır.Sonrasında medyada hükümet karşıtı yayınların yapılması ve eylemin Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal ağlar aracılığıyla kısa sürede duyulmasıyla birlikte, ilk eylemden 3 gün sonra 100.000'den fazla eylemci meydanlara inerek; hükümetin almış olduğu kararı protesto etmeye başlamıştır. Sosyal ağlar aracılığıyla sürekli birbirleriyle iletişim halinde olan eylemciler, ülke genelinde toplanma çağrıları yaparak; örgütlenme sürecine girmişlerdir. Böylelikle, ülke genelinde "EuroMaidan" ismiyle adlandırılan eylemler serisini başlatmışlardır(Chornokondratenko ve Orlova, 2013). Kısa süre içerisinde, sosyal ağlar aracılığıyla, küresel bilinirliğe ulaşan eylemler; ülke sınırlarını aşarak Kanada, Amerika, İsrail ve 10'dan fazla Avrupa ülkesinde gerçekleştirilmiştir.

Ukrayna'da meydana gelen olaylar Turuncu Devrim döneminde yaşananları akıllara getirirken; olayların kurgulanış biçimleri, eylem tarzları ve örgütlenme biçimleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.Hükümet karşıtı eylemlerin, sosyal ağlar aracılığıyla yayıldığı ve binlerce destekçisini yine sosyal ağlar vasıtasıyla bir araya getirdiği gerçeği göz önüne alındığında, eylemlerin tek bir organizatörü ve siyasi sembolü bulunmaması nedeniyle, Turuncu Devrim döneminden farklılıkları bulunmaktadır. Özellikle sosyal ağlar, iktidarın ideolojik aygıtı haline gelen ana akım medyadan farklı olarak kullandığı dil ve ele aldığı sorunlar açısından, karşıt kamusalığın mecrası olarak Ukrayna'da yerini almıştır. Eylemler süresince, yeni medya teknolojileri, enformasyonu paylaşım yoluyla çoğaltarak; zaman ve mekândan bağımsız hale getirmiştir. Böylelikle küresel ölçekte dolaşıma sokulan enformasyonun etkisi artmıştır.

Eylemler süresince, sosyal medya platformları ve mobil iletişim araçları, eylemcilerin birbirleriyle iletişimi ve örgütlenmeleri için başat iletişim araçları olarak kullanılmıştır. Bu durumun yaşanmasında, halkın ana akım medya kuruluşlarına karşı güvensizlikleri etkili olmaktadır. Bu noktada, Stuart Hall ‘un belirttiği gibi; medya kuruluşları sadece fikir üreten ve destekleyen kurumlar olarak değil; aynı zamanda rızayı üreten kurumlar olarak da öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Hall’a göre medyanın “anlamı” inşa etme sürecinde yaptığı şey, seçmeci bir şekilde toplumsal bilgiyi dolaşıma sokmasıdır. Bu da “yeğlenen” ve “dışlanan” anlamların neler olduğuna daha dikkatli bakmamızı gerektirmektedir (Hall, 1994, 63). Stuart Hall’ün bu ifadelerinden hareketle, ana akım medyanın iktidara bağımlı yapısı, kamuya aktarılacak enformasyonun niteliğini belirlemektedir. Bu nedenle tüm dünyada, iktidarlara karşı düzenlenen halk hareketlerinde, ana akım medya kuruluşlarına karşı duyulan güvensizlik artmaktadır. Bu süreçte, ana akım medya ya alternatif bir mecra olarak sosyal ağlar tercih edilmektedir. Ukrayna’daki sürece baktığımızda, oligarşik elitlerin elinde bulunan ana akım medya kuruluşlarına olan güvensizlik nedeniyle; halk Facebook, Twitter ve özellikle Youtube gibi sosyal paylaşım ağları aracılığıyla enformasyon alışverişini sağlamışlardır. Eylemler süresince, canlı Web TV yayınları gerçekleştirilerek; ana akım medya da yer bulamayan görüntü ve haberler dünya ile paylaşılmıştır.

Örgütlenme sürecinin omurgasını oluşturan mobil iletişim araçları ve sosyal paylaşım ağları, eylemler süresince de halkın öncelikli iletişim araçları olmuşlardır. Medya uzmanı MaksymSavanevsky’e (aktaran Chornokondratenko ve Orlova, 2013) göre; halk hareketinin organize olduğu bir haftalık süreçte #Euromaidan hashtag’i ile saatte ortalama 1500 ile 3000 arasında tweet göndermiştir. Bu sayede, sosyal ağlarda, binlerce içerik paylaşılmış; böylelikle meydanlarda olanlar dünya ile paylaşılmıştır. Bu sayede küresel bilinirliğe ulaşan halk hareketi, ortak bilincin inşası sürecinde etkili olmuştur.

New York Üniversitesi’nde, Sosyal Medya ve Politik Katılım adıyla faaliyet gösteren kurumun analizlerine göre (Barbera ve Metzger, 2013); Ukrayna’da hükümet karşıtı eylemler süresince, Facebook, Twitter ve diğer sosyal paylaşım sitelerine oranla daha aktif kullanılmıştır. Facebook’ta yer alan resmi Euromaidan hesabı, 21 Kasım itibarıyla faaliyete geçtikten sonra, 126.000 beğeni almıştır. Resmi hesap üzerinden hareketin nedenleri ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Sanal bir cemaatin toplanma merkezi haline gelen Euromaidan hesabı aracılığıyla eylemciler birbirleriyle iletişime geçmiş, görüntüler paylaşmış sorun ile ilgili tartışmalar başlatmışlardır. Ayrıca; eylemlerin gerçekleştiği yerler ile ilgili haritalar, nerelerde bedava çay, kahve ve korunaklı alanların olduğu ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır. Eylemler süresince, protestocuların nerelerde toplanacağı ve provokasyonlardan nasıl uzak durulacağı ile ilgili bilgiler farklı dillerde paylaşılmıştır. En önemlisi, sosyal medyanın etkileşimli yapısı sayesinde protestocular gönderilen içerikleri, mobil cihazları aracılığıyla birbirleriyle paylaşarak; süratle yayılmasını sağlamışlardır.

The Washington Post’ta yayınlanan ve İngiliz akademisinin katkılarıyla Tamara Martsenyuk ve Olga Onuch’un yapmış olduğu “Protestolara Katılım” isimli anket sonuçları, sosyal ağların Ukrayna’da gerçekleşen eylemlerdeki etkinliğini göstermektedir. Anket, 1203 katılımcı ile gerçekleştirilmiş ve 200 kişilik örneklem grubu ile kısa mülakatlar yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre; hükümet karşıtı halk hareketinin çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. *Neden protestoları destekliyorsunuz?* Sorusuna 30 yaş altı katılımcıların verdiği cevaplar; Avrupa Birliğine girme, insan hakları ve özgürlük olarak sıralanmaktadır. 30-45 yaş arası katılımcılar ise; ekonomik güvence, çocuklarına daha iyi bir gelecek ve vize sınırlamasının kaldırılması olarak sıralanmaktadır. *Protestolar ile ilgili bilgilere nereden ulaştınız?* Sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; katılımcıların %49’u Facebook, %35’i Facebook gibi Rusya ve Ukrayna’da popüler olan sosyal paylaşım sitesi VKontakte ve son olarak da katılımcıların %51’i haber sitelerinden protestolar ile ilgili bilgilere ulaştırdıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca; katılımcıların %40’ı, Facebook aracılığıyla arkadaşları ve ailelerinden protestolara katılım talebi aldığını; %41’i ise; internetten olayları takip ederken, eylemlere katılma kararı aldığını belirtmişlerdir (Onuch, 2014). Anket sonuçları, sosyal ağların ve internetin örgütlenme sürecindeki etkinliği açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Ukrayna’da gerçekleştirilen hükümet karşıtı eylemler bütün bir beşeri faaliyet alanına nüfuz etmekte olan, enformasyon teknolojileri devrimi sayesinde örgütlenmiş ve halk hareketine dönüşmüştür. Dijital medya aracılığı ile yürütülen aktivizm, yerel konuların küreselleşmesini sağlamıştır. Özellikle Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal ağlar, protestoculara iletişim ve lojistik koordinasyonu sağlamada kolaylaştırıcı, ucuz, etkileşimli ve en önemlisi etkili bir mecra görevi görmüştür.

4. Sonuç ve Değerlendirme

İnternet, 1969 yılında geliştirilmiş eski bir icat olmasına rağmen; son on yıl içerisinde milyarlarca insana yayılması; ağlar oluşturarak hayatın her alanında kullanılması, mobil iletişimin internet ile yakınsaması(convergence) sonucu gerçekleşmiştir. Bu süreci istatistiksel veriler ile incelememiz, yaşanan gelişmeleri anlamamız açısından yerinde olacaktır. 1991 yılında 16 milyon olan mobil telefon kullanıcı sayısı(Castells, 2007, 246),kablosuz internet ve mobil iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte,4.5 milyar(cep telefonları ve akıllı telefonlar) tekil abone olarak tespit edilmiştir (Ericsson Mobility Report Q.1, 2013). Özellikle, kitle bağlarının yeni medya teknolojileriyle birlikte silikleşmeye başladığı ve bireyselliğin, hayatın her alanını etkilediği dijital çağ, iletişim ve örgütlenme biçimlerinin değişmesinde de etkili olmaktadır.

Küreselleşmenin yerleştiği dünyada, yeni medya teknolojilerinin etkisiyle toplumsal hareketler, yapı bozumuna uğramaktadır. Bu süreçte, sokak aktivizmi, var olan problemlere karşı, toplumsal iradenin ortaya koyulması noktasında,

halen önemli bir eylem türü olarak geçerliliğini korumaktadır. Bu noktada, yeni medya teknolojileri, toplumsal eylemlere dijital ortamlarda yeni hareket alanları açmaktadır. Böylelikle küresel sorunlardan haberdar olan bireyler, örgütlenerek sorunun çözümü için süratle sosyal medyada ve sokaklarda harekete geçmektedir. Küresel bir örgütlenme biçimi haline gelen ağlarda oluşan toplumsal hareketlerin güncel örneği; Ukrayna’da meydana gelen Hükümet Karşıtı eylemlerdir.

Ukrayna’daki hükümet karşıtı eylemler, ekonomik şartların iyileşmesi ve daha fazla demokratik hak talebi için, aralarındaki siyasi görüş farklılıklarına rağmen; yan yana durmayı başaran insanların oluşturduğu sivil katılımı gerçekleştiren halk hareketidir. Bu noktada, farklı dünya görüşlerine sahip bireylerin bir araya gelerek aynı sloganları atması, meydanları aylarca işgal etmesi, sorunun sınıf gözetmeksizin toplumun genelini ilgilendirdiğinin göstergesidir. Bu çerçevede, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerini incelediğimizde; sosyal ağlar ve yeni iletişim teknolojileri, toplumsal hareketleri ya da herhangi bir toplumsal davranışı belirlememektedir. Ancak; internet, akıllı telefonlar ve sosyal ağlar, basit aygıtlar da değildir. Sorunun varlığından kitleleri haberdar etmekle başlayan süreçte, aktif rol oynayan sosyal ağlar, sahip olduğu teknolojik altyapı sayesinde, ağı yeni düğümler oluşturmasını sağlamaktadır. Böylelikle sorunu bölgesel olmaktan çıkartarak; küreselleştirmektedir. Bu sayede, toplumsal iradenin kısa sürede örgütlenmesini ve yeni eylem pratiklerinin oluşmasını sağlamaktadır.

Gezi Parkı ve Euromaidan eylemlerinde görüldüğü gibi, sosyal ağlar aracılığıyla örgütlenen eylemler provokasyonlara açık eylemlerdir. Bu süreçte, Gezi Parkı eylemleri ve Ukrayna örneğini karşılaştırdığımızda çok sayıda benzerliğin olduğu dikkat çekmektedir. Ukrayna’daki eylemler süresince, Gezi Parkı olaylarında olduğu gibi halkı kıskırtan gruplar, bu provokasyonu, meydanlarda ve sosyal ağlarda dijital aktivizm yoluyla gerçekleştirmişlerdir.

Sonuç olarak; dünya, yaşanan gelişmelere bağlı olarak devamlı gelişmektedir. Bu süreçte toplumsal hareketler, teknolojinin sağlamış olduğu imkânlar sayesinde değişime uğramaktadır. Bu değişim, örgütlenme süreçlerini etkilediği gibi, eylemlerin niteliğini de belirlemektedir. Bu sayede, sosyal ağlar ve yeni iletişim teknolojileri; gelişmiş, az gelişmiş ülkeler gözetmeksizin, bireyler ve toplumlar arasındaki demokrasi ve özgürlük talebinin yayılmasında etkili olmaktadır. Böylelikle, toplumların özgürlük ve demokrasi talepleri gün geçtikçe teknolojik gelişmelere bağlı olarak artmaktadır.

KAYNAKÇA

- Atton, Chris. (2002). *Alternative Media*, Sage, London.
- Bailly, Jordan. (2012). *The Impact of Social Media on Social Movements: A Case Study of the 2009 Iranian Green Movement and the 2011 Egyptian Revolution*, Washington State University
- Barbera, Pablo. ve Metzger Megan. (2013). How Ukrainian protestors are using Twitter and Facebook. *The Washington Post*. <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2013/12/04/strategic-use-of-facebook-and-twitter-in-ukrainian-protests/>. Erişim Tarihi: 19.01.2014.
- Bennett, Lance. (2008). ‘Communicating Global Activism: Strength and Vulnerabilities of Networked Politics’, *Cyberprotest: New Media, Citizens and Social Movements*. W. van de Donk, B. D. Loader, P.G. Nixon ve D. Rucht (drl). New York: Routledge.
- Cantone, Sergio. (2013). “Ukraine Vote on Tymoshenko Jeopardises Landmark EU Trade Deal” <http://www.euronews.com/2013/11/21/ukraine-vote-on-tymoshenko-jeopardises-landmark-eu-trade-deal/> Erişim Tarihi: 16.01.2014.
- Castells, Manuel. (2013). *İsyan ve Umut Ağları*, çev. E. Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, Manuel. (2008), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi*, (cilt I), çev. E. Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Castells, Manuel. (2007). *Communication, Power and Counter-power in the Network Society*, *International Journal of Communication*, 1, <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/46>. Erişim Tarihi: 20. 12. 2013.
- Castells, Manuel. (2005). *Enformasyon çağı, ekonomi, toplum ve kültür: ağ toplumunun yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chornokondratenko, Margarya ve Orlova, Dariya. (2013). *The Journalist’s Uprising: EuroMaidan in Ukraine*. http://en.ejo.ch/8364/press_freedom_censorship/journalists-uprising-euromaidan-protests-ukraine Erişim Tarihi: 18.01.2014.
- Dargon, Alfonso, Gumucio. (2004). “The Long and Winding Road of Alternative Media *The Sage Handbook of Media Studie*, Ed. John D.H. Downing, Sage.
- Demir, Özge. (2011). *Dans Olmadan Devrim Olmaz*, <http://www.bianet.org/biamag/bianet/130053-dans-olmadan-devrim-olmaz>. Erişim Tarihi: 20 10. 2013.
- Dijk, Van. (2004). “Digital Media” *The Sage Handbook of Media Studies*, der. John D.H. Downing vd., Sage Publications, Thousand Oaks, California.
- Erdoğan, Yunus. (2013). *Ukrayna Başsavcılığı Önünde Yatan Adam Eylemi.*, http://www.cihan.com.tr/news/Ukrayna-Bassavciligi-onunde-yatan-adam-eylemi_6006-CHMTIyNjAwNi80, Erişim Tarihi: 18.12.2013.
- Ericsson, (2013). *Ericsson Mobility Report*, <http://www.ericsson.com/res/docs/2013/ericsson-mobility-report-february-2013.pdf>, erişim Tarihi: 20.12.2013.

- Fonseca, Dora. (2013). Güvencesiz ama Esnek Olmayan Portekiz’de Yeni Bir Toplumsal Hareketin Yükselişi
- Giddens, Anthony. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya. İstanbul: Alfa Basım Yayınları.
- Gumuchian, Louise. Marie. ve Black Phil. (2013). “Ukraine PM extends a hand to protesters, warns against finding a fist” <http://edition.cnn.com/2013/12/03/world/europe/ukraine-protests/> Erişim Tarihi: 16.01.2014.
- Habermas, Jürgen. (2001). İletişimsel Eylem Kuramı. 1. Basım. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Hall, Stuart. (1994), “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü”, Medya, İktidar, İdeoloji, der. ve çev. M. Küçük, Ankara: Ark Yayınları.
- Hall, Stuart. ve Held, David. ve Mc Grew, Tony. (1992). Modernity and its Features. Cambridge: The Open University ve Polity Press.
- Harvey, David. (1999). Postmodernliğin Durumu, Çev.:S.Savran, Metis Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul.
- Harvey, David. (1997). Postmodernliğin Durumu, çev.: S. Savran, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Rheingold, Howard. (1998). The Virtual Community, New York, www.rheingold.com/vc/book/intro.htm. Erişim Tarihi: 02.01.2014.
- Kalaycıoğlu, Sibel. Duduhacıoğlu, Başak. Karaçalı, Halil. Beyaz, Dilek. (2009). Mekânda Değişimin Algılanması, Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşümü, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi
- Kellner, Douglas. (1998). “Intellectuals, the new public spheres, and politics.” , The Politics of Cyberspace, Routledge, New York.
- Mcluhan Marshal. (2001). Global Köy, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Michael, Sean. (2013). Turkish police confiscate piano used to serenade Taksim Square protesters, TheGuardian., <http://www.theguardian.com/music/2013/jun/17/turkish-police-piano-taksim-square-protesters> Erişim Tarihi: 17.12.2013
- Mihai, Andrei. (2013). 4 incredibly inspiring and powerful images of music playing., [http://www.zmemusic.com/feature/6-incredibly-inspiring-and-powerful-images-ofmusicplaying/?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+zmemusic+\(ZME+Music\)](http://www.zmemusic.com/feature/6-incredibly-inspiring-and-powerful-images-ofmusicplaying/?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+zmemusic+(ZME+Music)), Erişim Tarihi: 17.12.2013.
- Onuch, Olga. (2014). Social networks and social media in Ukrainian “Euromaidan” protests. TheWashingtonPost. <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkeycage/wp/2014/01/02/social-networks-and-social-media-in-ukrainian-euromaidanprotests-2/>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.
- Özdal, Habibe. (2013). AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler, USAK Yayınları.
- Özcan, Mehmet, Elmas, Fatma., Kutlay, Mustafa. ve Mutuş, Ceren. (2010). Bundan Sonrası, Senaryo Analizleriyle Türkiye AB İlişkileri, USAK Yayınları.
- Phipps, Katherine. & Szagala, Katelyn. (2007). “Social Movements and the News Media”, The McMaster Journal of Communication, Cilt 4, Sayı: 1.
- Telli, Azime. (2012). Mısır Devriminde Sosyal Medyanın Rolü, Bilgi Stratejileri Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.
- TURNER, Bryan. (2002), Oryantalizm Postmodernizm ve Din, Çev.İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul, Anka Yayınları.
- Wellman, Barry. v.dğr. (1996). “Computer Networks as Social Networks: Collaborative Work, Telework, and Virtual Community”, Annual Review of Sociology.